

В. М. Гвоздєв

УДК 070. 23

СВОБОДА СЛОВА І РЕГІОНАЛЬНА ПРЕСА

(НА ПРИКЛАДІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РИНКУ ЛУГАНЩИНИ)

Один із теоретиків перебудови, професор Віктор Шейніс у московському журналі "Журналист" написав, що ми маємо пресу — "одну из самых свободных в мире". (?! — В. Г.). Ці слова можна розцінити як своєрідне продовження численних заяв правлячих кіл Радянського Союзу, які мали "сміливість... цвєнькати нам, що в СРСР преса служить народові" [1], виставляючи її як приклад для всіх народів світу та постійно повторюючи, що свобода преси в СРСР є однією з найважливіших ознак найвищої у світі — радянської демократії.

Але комуністична омана та брехня радянських керівників змінилися у 1991 році не менш небезпечною, як виявилось, демократичною ейфорією на теренах СНД, під час якої часто робилися передчасні та надто оптимістичні заяви (на зразок наведеної вище тези В. Шейніса), які, м'яко кажучи, не відповідали дійсності.

Подібні характеристики пострадянської преси сьогодні викликають принаймні подив. Однак на початку 90-х років дехто абсолютно серйозно вважав, що офіційне скасування цензури забезпечить довгоочікувану свободу преси. Але "епоха демократичного романтизму" чи "епоха романтичного капіталізму" (умовно окреслимо її хронологічні рамки: 1991-1993) закінчилася. Закон про свободу слова і преси може з'явитися, а може вже й з'явився, навіть на Мадагаскарі. Але це зовсім не означає, що ця країна одразу стане еталоном цивілізованості та розвиненої демократії.

Ілюзії минулого втрачені. Так, інший ідеолог перебудови, колишній керівник пер-

шого каналу Російського телебачення Олександр Яковлев під час свого перебування у Києві, на відміну від свого колишнього компартійного товариша Шейніса, зробив більш тверезу заяву, промовивши, що ми повземо до свободи через каналізаційну трубу, але ми її (свободи) все ж таки неодмінно досягнемо. Якщо враховувати, що різниця між каналом та каналізацією — приблизно така ж, як між демократією та демократизацією, то, очевидно, пан Яковлев має рацію.

Протягом століть усе прогресивне людство боролось за свободу слова і преси. Після її проголошення на пострадянському просторі, у тому числі в Україні, почалася боротьба за технологію цієї свободи, причому на тлі більш обмеженої свободи журналістської творчості. А будь-яка самостійність, як писав наш великий співвітчизник Іван Франко, "не там, де більше крику, а там, де більше самостійної і розумної праці".

Важливим кроком до свободи преси повинна стати передусім економічна свобода ЗМІ, відсутність якої сьогодні найгостріше відчуває регіональна преса. Інформаційний ринок Луганщини формується в умовах досить жорсткої конкуренції, причому не завжди добросовісної. Чимало періодичних та електронних ЗМІ засмічують інформаційний ринок "безнаціональною масовою культурою" — цинічною, брехливою, агресивною, насильницькою, порнографічною, нав'язують аудиторії недоброякісні або просто шкідливі для її морального здоров'я інформаційні товари. Найбільш активна русифікована експансія в інформаційній царині спостерігається саме на Сході України. У Лу-

ганську, наприклад, одна FM-станція через відсутність власних випусків новин на початку кожного часу передає новини московського "Маяка", забуваючи, напевно, на території якої держави вона веде мовлення.

Більшість ЗМІ Луганщини відверто ігнорують, якщо не сказати, саботують українську мову. Про таке ставлення до неї в Донбасі йшлося, зокрема, на II Всесвітньому конгресі українців. Жодне з луганських видань, що має статус обласного чи претендує на нього, не видається сьогодні державною мовою (навіть у радянський період газета Луганської обласної ради "Прапор перемоги" та молодіжна обласна газета "Молодогвардієць" видавалися українською мовою). Відсутність українськомовних ЗМІ видавці часто пояснюють законами попиту і пропозиції. Але вагомою причиною тут є елементарне незнання української мови і небажання працівників ЗМІ та читачів її знати. Обов'язкове знання державної мови має стати однією з основних вимог до працівників ЗМІ, а також державних службовців у будь-якому регіоні України.

Головним лихом журналістики став ділетантизм. Програмам комерційних телекомпаній і радіостанцій притаманні одноманітність і схематизм. Водночас у скрутному становищі опинилися міські радіостудії, тому що Національна радіокомпанія України не в змозі їх надалі фінансувати. Більшість з них припинили своє існування. Зате "похорон" так званої багатотиражної преси був, здається, передчасним. Деякі з них справді вмерли, але інші вижили і трансформувалися

в міські, регіональні й навіть республіканські галузеві газети. Наприклад, колишня стаханівська багатотиражка "Сбойка" стала українською шахтарською газетою, що видається за підтримки Міністерства вугільної промисловості. На базі іншої багатотиражної газети "За металл" ОАО "Алчевський металургійний комбінат" за підтримки керівництва цього підприємства створено прес-центр із сучасним обладнанням, до складу якого ввійшли редакція газети й телевізійна група, що готує свої програми на замовлення міського телебачення, яке регулярно їх транслює.

Загальне збільшення кількості періодичних видань, теле- і радіоканалів — це перша ознака свободи слова і преси, навіть відносної, яку ми сьогодні маємо. Але відносна свобода слова, хоча й вона краще ніж ніяка, все ж таки неспроможна забезпечити реальний захист журналістів. Трагічно загинули власний кореспондент газети "Київські відомості" у Луганську Петро Шевченко, колишній редактор газети "Алчевские ведомости", поет Олександр Довбань. Працівники ЗМІ мають усі підстави розмірковувати, чи не надали їм свободу преси у кредит, який згодом треба буде повертати.

1. Горновий О. *Про свободу преси в СРСР // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 9. Українська Головна Визвольна Рада: Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга друга: 1946-1948 / За ред. П. Потічного, Є. Штендери. — Львів: "Літопис", 1992. — С. 246.*